

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

ב"ה

תיק 1341861/6

בבית הדין הרבני האזורי ירושלים

לפני כבוד הדיינים:

הרב יצחק אושינסקי – אב"ד, הרב מאיר קאהן, הרב יעקב מ' שטיינהויז

המבקשת: פלונית(ע"י ב"כ עו"ד מרים זקין ועו"ד סבריינה בן חיים)
נגד
המשיב: פלוני (ע"י ב"כ עו"ד מורן שבתי)

הנדון: דחיית תביעת סרק לביטול הסכם וחיוב בהוצאת משפט

פסק דין

בפנינו תביעת התובעת לביטול הסכם גירושין.

ונזכיר האמור בסיומה של החלטת בית הדין מיום 17.11.24:

מוחלט כי התובעת תסכם ראשונה בתוך 30 יום, וסיכומי הנתבע יוגשו בתוך 30 יום נוספים.

סיכומי כל אחד מהצדדים באשר לתביעה זו, לא יעלו על 4 עמודים, בגודל אות וגופן המקובל (ניתן לצרף נספחים עד 40 עמודים).

בנוסף, נזכיר האמור בסיפא של סעיף עז לתקנות הדיון באשר לסיכומים:

בית-הדין רשאי, לפי ראות-עיניו, להרשות לתובע לענות בנקודה מסוימת או בנקודות מסוימות לסיכום של הנתבע.

ומבחינת בית דין זה, לאחר שנשמעו טענות שני הצדדים היטב, ולאור חלוף הזמן מתחילת התנהלות התביעה, אין צורך בקבלת תגובת צד אחד לסיכומי הצד השני; ורק אם בית הדין יראה מיוזמתו צורך לבקש תגובה שכזו לשם הבהרה, הוא ינהג כן.

חרף התרשמות בית הדין הרשומה מעלה לאור הדיון שהתקיים בפנינו והעובדות שעלו במסגרתו, בית הדין יהיה פתוח להשתכנע אחרת במסגרת הסיכומים שיוגשו בפנינו.

ואכן, התקבלו סיכומי שני הצדדים.

סיכומים

ואלו עיקרי טענות התובעת הרלוונטיות האמורות בסיכומיה:

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

א. אין בטענות התובעת המובאות בסיכומים אלה בכדי לגרוע או לזנוח מאילו מטענות התובעת כפי שנטענו על ידה בכתבי הטענות, בבקשות כולל בקשה לעיכוב ביצוע ובר"ע לבית הדין הרבני הגדול.

ב. הצדדים נישאו זל"ז ביום 2.7.2006, והתגרשו בג"פ ביום 29.09.2021, ומנישואי הצדדים נולדו להם שלושת ילדיהם המשותפים

ג. משנת 2013 התובעת אינה מועסקת והיא מקבלת קצבת נכות מביטוח לאומי בסך של כ 5,000 ש"ח, ומפנסיית נכות ממנורה מבטחים בסך של כ-2,000 ש"ח. התובעת מקבלת מביטוח לאומי נכות רפואית 56% לצמיתות ואי כושר עבודה 100% לצמיתות.

ד. התובעת טוען כי, הנתבע היה מודע למצבה הקשה וניצל זאת. התובעת גייסה עורך דין מטעמה, עו"ד ישראל קדמי, אשר ייעץ לה שלא לחתום על ההסכם אך התובעת במצוקתה כי רבה, חתמה בכל זאת על הסכם הגירושים המקפח.

ה. לא יעלה על הדעת שהליך הגירושין יותיר צד אחד עם נכסים וזכויות את האחר חסר כל.

ו. מפרטת את מצבה הרפואי.

ז. טוענת אף כי במהלך חודש מרץ 2022 בשיאו של הליך הגירושים במהלך מעקב שיגרתי אובחנו לתובעת גושים בשתי השחלות, ובמהלך בירור שנערך סביב בירור חזרה של הגידול, נמצא כי לתובעת שוב יש נוגדנים חיוביים של מחלת אנצפליטיס.

ח. בחודש 3/2023 שוב בוצעה לתובעת בדיקת ניקור מותני ושוב התגלו נוגדנים חיוביים למחלה. התובעת בטיפול פלזמה וטיפולים ביולוגיים של מבטרה, כאשר את הטיפול האחרון סיימה בתחילת חודש 6/23 ואותם עליה לבצע פעם בחצי שנה.

ט. מדובר בטיפולים קשים מאוד בעלי תופעות לוואי, כגון: חולשה, סחרחורות, בחילות, כאבים, ירידה במצב הרוח, התקפי זעם וכיוצ"ב.

י. התובעת הייתה במצב נפשי, קוגניטיבי ורפואי מאוד קשה במהלך תק' הגירושין וחתמה על ההסכם כאשר טרם החלימה והתאוששה מהמחלה, כך שלא היו בה הכוחות, ההבנה והיכולת לפעול לביטול ההסכם. מודגש בזאת כי התובעת בעת הגשת התביעה וגם כיום הינה כשירה מבחינה קוגניטיבית וזאת לעומת התקופה שבה נחתם ואושר ההסכם.

יא. התובעת בפועל הבינה שההסכם עליו חתמה הינו הסכם מקפח ושלא הייתה מודעת לאמור בו ולא הייתה כשירה משפטית לחתום עליו רק לאחר שסיימה את הטיפולים והחלימה ממחלתה רק במהלך אמצע חודש 10/23, ואז תכף פנתה לעורכות דינה ופתחה בהליך יישוב סכסוך לאחר שהסדירה ייצוג מולן והמתינה לחלוף בר המצווה של הקטין.

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

יב. ביום 10.6.24 הוגשה מטעם התובעת חוות דעת רפואית של פרופ' לויין שקבעה באופן מפורש כי התובעת בעת חתימה ואישור ההסכם "כפי שהעידה בפני, באותה תקופה עברה הליך גירושין בבית הדין הרבני הליך שהסתיים ביוני אין ספק שבאותה עת מצבה הרגשי והקוגניטיבי היה ירוד".

יג. מציגה טענות משפטיות.

יד. לא מבקשת לבטל את כל ההסכם רק סעיפים ספציפיים.

טו. עצם עזיבת התובעת את הבית המשותף, שכירת דירה על ידה, נסיעות לחו"ל וכו' לא מעידים על כשירות קוגניטיבית. שכן הטענה היא לאי כשירות קוגניטיבית ולא למוגבלות שכלית! לצערנו מסתובבים בעולם אינספור בני אדם שאינם כשירים מבחינה קוגניטיבית, ולמרות זאת טסים לחו"ל, עוברים דירות, אוכלים במסעדות וכו'! האם אדם שאינו כשיר קוגניטיבית עליו להיות סגור בביתו? האם אדם שאינו כשיר קוגניטיבית צריך להיות קשור במיטה של בית בית חולים פסיכיאטרי באשפוז כפוי? ברור שהתשובות הן "לא" לכל השאלות!

טז. טוענת כי התובעת לא השתתתה בהגשת התביעה.

יז. החלטתו של בית הדין שלא למנות מומחה רפואי ניטרלי מטעמו שייתן חוות דעתו בנוגע לכשרותה הקוגניטיבית של התובעת הינה שגויה וניתנה שלא כדין ובניגוד להלכה ומובילה לעיוות דין.

ואלו עיקרי טענות הנתבע הרלוונטיות האמורות בסיכומיו:

א. התובעת מבססת עילת תביעתה על שני אדנים רעועים ואלו הם: א. טענה עצמית – למצב נפשי קשה. ב. טענה כלפי הנתבע – לעושה.

ב. כבר עמד בית כבוד בית הדין על בירור טענתה זו בדיון בפניו מיום 17.11.24 ולאחר ששמע ממושכות את התובעת ואת ב"כ, התרשם כי תביעתה נצפית כתביעת סרק וטענותיה אינן כנות. מפרט טענה זו.

ג. בתקופת הסכם הגירושין חתמה התובעת גם על ערבויות לאחותה ולחברתה באותה תקופה, וכן קיימה שתי מערכות יחסים זוגיות, עם ע' ועם ד'.

ד. מכל המסמכים שצירפה התובעת החתומים ע"י פסיכיאטרים או פסיכולוגים אשר טיפלו בה עולה כי היא שרויה בדעתה וכושר השיפוט שלה תקין, כך שרצף הזמן לקביעות אלה מוכיח כי התובעת הייתה מודעת למעשיה הן בעת ההסכם והן בעת הגשת תביעת הסרק כנגד הנתבע, מצ"ב מקבץ קביעות פסיכיאטריות, תוך הפניה ישירה לממצאים אלה בנספחי תביעתה, מסומן כנספח 1.

ה. עולה משאר המסמכים שצירפה התובעת (אודות מצבה הפיזי, לא הנפשי) כי אכן לפני שמונה ותשע שנים היה מצבה הקשה בשיאו, ואילו בשנים

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

האחרונות הוא משתפר. בדיוק כפי שהתרשם וקבע כבוד בית הדין בהחלטתו האמורה כי עיקר מחלתה בשנת 2013 ולא בשנת 2022.

ו. בצדק קבע כבוד בית הדין כי אין מקום לאשר חו"ד אשר תעיד היום על מצב עבר.

ז. מאז חתימת ההסכם ועד לאישורו חלפו 8 ימים ומאז חתימתו ועד להגשתו לאישור חלפו 5 ימים ומאז הגשתו לאישור ועד לאישורו חלפו 4 ימים, והרי שעמד לרשות התובעת פרק זמן לא מבוטל לחזור בה מן ההסכמות אלמלא הייתה שלמה איתן.

ח. ההסכם הוגן לחלוטין ואינו עושק ואינו מקפח את התובעת בשום דרך. לא רק שהתובעת חתמה מרצון חופשי והנתבע כלל לא דחק בה לחתום, אלא ניסה כוחו להגיע עמה לשלום בית בכל דרך.

ט. כמו הנתבע, גם התובעת הייתה מיוצגת בעת גיבוש ההסכם, עריכתו, חתימתו ואישורו.

י. ניהול המו"מ היה מקיף וקפדני. בטרם החתימה על ההסכם הועברו בין הצדדים 7 טיוטות, זאת בנוסף לתכתובות רבות וכן שיחות רבות ופגישות.

יא. ההסכם נערך ביוזמתה ובניסוחה של התובעת.

יב. ההסכם אושר ביוזמת התובעת. ב"כ התובעת הוא אשר הגיש, מטעמה, את ההסכם לאישור.

יג. התובעת הביעה רצונה בעצמה גם לפרוטוקול. בדיון לאישור הסכם, אף כי ב"כ נכח, התובעת עצמה הצהירה כי הצדדים שלמים עם ההחלטה וכי היא מבינה את גובה המזונות ושלמה אתו.

יד. גם טענת התובעת לפיה כביכול יעץ לה ב"כ שלא לחתום על ההסכם, אינה מתיישבת עם העובדה שבהסכם שנוסח ע"פ רצונה, הודגש חזר והדגש כי מטרת ההסכם לסגור את כל ענייני הצדדים לבלי שוב. מפרט.

טו. התובעת לא הרימה את הנטל להוכיח עושק או קיפוח.

טז. שיהוי בהגשת התביעה – סעיף 20 לחוק החוזים קובע כי ביטול חוזה יהיה בהודעה לצד השני תוך זמן סביר משנודע לו על עילת הביטול ואם בכפיה, תוך זמן סביר שמנודע לו שפסקה הכפייה.

יז. נקבע כי טענה זו לא יכולה לקום שעה שהצד הטוען שנלחץ לא מסר מודעה או אמירה בעת חתימת ההסכם שהוא נלחץ או הוכרח לחתום. אף אם היו בהסכם תנאים בלתי סבירים, עדיין אין בכך לבטל הסכם שנחתם ע"י שני צדדים.

יח. הפתח לביטולו של הסכם שאושר אמנם קיים, אך אין פתח זה אלא סדק צר ולא פרצה רחבה. משא זה לא קל להרמה הוא.

עד כאן מתוך סיכומי שני הצדדים.

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

ובכן, טרם מתן החלטה, נתאר התנהלות התיק עד כה, תוך ציטוטים מהחלטות קודמות שנתנו בו.

השתלשלות העניינים בתיק

נזכיר תחילה האמור בהחלטת בית הדין מיום 8.2.24:

בפנינו תביעת התובעת לביטול הסכם גירושין מיום 1.6.22 שאושר בהחלטת בית הדין ביום 9.6.22.

בית הדין עיין בתביעה.

יובהר. כמקובל במערכת המשפט, הנטל לביטול הסכם הוא ברף הגבוה.

אף שיהוי בהגשת התביעה, עלול להוביל לדחיית התביעה.

אף מחלה כזו או אחרת בעת חתימת ההסכם ואישורו או הסכם שלא סימטרי, אין בהם כדי לבטל הסכמים, על דרך הכלל.

ככלל, מערכת המשפט לא נוטה לבטל הסכמים בקלות.

ונזכיר האמור בהחלטת בית הדין מיום 9.6.22 שאישרה את ההסכם:

הצדדים נשואים זל"ז ולהם ילדים משותפים.

בהופעתם בפנינו הגישו הסכם גירושין, ומבקשים לאשרו כפס"ד.

הצדדים קיבלו בקגא"ס (קנין גמור אגב סודר) את התחייבויותיהם שבהסכם.

האישה מחלה כתובתה ותוספת כתובתה עם קבלת הגט.

הצדדים הסכימו שהדיין הח"מ ידון בעניינם וייתן תוקף של פס"ד להסכם המצורף.

לאחר שמיעת הצדדים ובהתאם להסכמתם פסקנו כדלהן:

1. הצדדים יתגרשו זמ"ז כדמו"י כהסכמתם.

2. בית הדין מאשר את הסכם הגירושין נושא חותמת ביה"ד מיום י' בסיון תשפ"ב (09.06.2022), בן 11 עמודים ובו 14 סעיפים, ונותן לו תוקף של פסק דין.

3. האישה מוחלת על הכתובה ותוספת כתובתה בכפוף לסידור גט.

באשר לכך, ראו האמור בפס"ד בית הדין הגדול (מתוך נימוקי כב' הנשיא, הגר"ד לאו שליט"א) תחת הכותרת "האם פסק הדין בטל מפני שהליך אישור ההסכם היה פגום וזו סיבה לביטולו?" (תיק 1002205/3 פורסם):

דברים אלו מבוססים כנראה על האמור בסקירת העובדות, שבית הדין לא בירר כראוי אם האישה הבינה את ההסכם לאישורו, ועל כל פנים לא פורש

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

הדבר בפרוטוקול (כנראה הכוונה לזה שלא פורש בפרוטוקול שהאישה מודעת להסכמתה לוותר על הדירה).

בנוסף מופיע בפרוטוקול שהאישה אמרה שהיא מקבלת בעבור מדור לקטינים 2,800 ש"ח, בעוד לפי ההסכם היא אמורה לקבל 800 ש"ח, וכן שהיא תהיה זכאית לקבל שכר דירה, בעוד לפי האמת מאחר שוויתרה על חלקה בדירה אינה זכאית לכך.

אומנם מבואר בפרוטוקול שהתקיים דיון בעניין ההסכם, וחזקה על בית הדין שבירר את העובדות לאשורן, וקשה לקבוע לאחר זמן שאישור ההסכם היה פגום. כמו כן לא ברור כלל שבית הדין מחויב לרדת לכל פרטי ההסכם, ואם הדיינים מתרשמים שהצדדים הם בעלי דעת ומסוגלים להבין את מהות ההסכם, אין לבית הדין חובה לבדוק מה בדיוק הייתה דעתם כשחתמו על פרטי ההסכם. ואף על פי שבוודאי מהראוי לעשות זאת, מכל מקום רשלנות כזו אינה מספיקה לקבוע שאישור ההסכם היה פגום ועל סמך זה לבטל את התוקף של פסק הדין. וגם אם נפלה טעות מסוימת בהבנת האישה, והדיינים לא עמדו על טעות זו, קשה מאוד לבטל על סמך טעות כזו פסק דין שמאשר הסכם שנחתם ברצון (בפרט שייתכן גם שהטעות נפלה ברישום הפרוטוקול, והאישה באמת אמרה 800 ונרשם בטעות 2800). אשר לטעות השנייה, שהייתה סבורה שיש לה זכאות לקבל דמי שכר דירה – ודאי שאין לבטל פסק דין על הסכם בגלל טעות כזו, שאינה קשורה לעצם ההסכם, והיא הפסידה לעצמה שלא ביררה את הדברים כראוי.

כך שדיין שרושם שהוא התרשם שההסכם נעשה ברצון חופשי וכד', אין זו אמירה בעלמא, וחזקה על בין הדין מאשר הסכם שבירר את העובדות לאשורן.

באשר לכך אף נזכיר האמור בסעיף 17 לחוק החוזים (חלק כללי, ב), שאכן ניתן להעלות טענה לביטול הסכם עקב כפיה, אולם סעיף 20 שם קובע כי:

ביטול החוזה יהיה בהודעת המתקשר לצד השני תוך זמן סביר לאחר שנודע לו על עילת הביטול, ובמקרה של כפיה – תוך זמן סביר לאחר שנודע לו שפסקה הכפיה.

ברם, בנסיבות דנן נראה כי חלף זמן רב מאז אישור ההסכם, והשיהוי – שנצפה כבלתי סביר, מעלה תהייה באשר להגשת תביעה זו או לסיכוייה.

בנוסף, כידוע, נדרשת ראייה משמעותית לביטול הסכם שנחתם בין צדדים וקיבל תוקף של פסק דין. וראה בעניין זה פסק דין בית הדין הרבני טבריה, (תיק 814807/3), שם כתבו בעניין דומה:

ביחס לטענה שבעת החתימה על ההסכם הבעל היה מאושפז ייאמר כדלהלן:

מאחר שבפנינו הסכם גירושין בר תוקף עם פסק דין המאשרו, נטל הראיה להעדר כשירות הבעל בעת חתימת ההסכם מוטלת עליו.

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

מהתיקונים שהבעל ביקש לבצע בכתב ידו בגוף ההסכם במועד חתימת ההסכם נראה שבאותה עת הבעל היה כשיר וידע לעמוד על זכויותיו.

וראו אף התבטאות דומה מאת שופט בית המשפט לענייני משפחה כפר סבא, תמ"ש 3351/07, שם נכתב:

אלא שבנדון, מצאתי כי התובע לא עמד בנטל הראיה הכבד המוטל על שכמו להוכחת פגמים חמורים שכאלו בכריתתו של הסכם הגירושין, הכול כפי שיפורט בהמשך הדברים.

כך שהליך לביטול הסכם הינו הליך אשר נדרשת בו הוכחה משמעותית, וכנגזרת מכך, במידה ומתברר כי לא הוצגה ההוכחה המשמעותית הנ"ל, בית דין זה נוהג לחייב בהוצאות משפט לטובת הצד השני ולטובת אוצר המדינה, על ניהול הליך סרק.

ונזכיר אף מתוך האמור בהחלטת בית הדין הגדול בתיק 1304990/1 (פורסם):

ועל גבי הנ"ל נוסף ונבהיר שביטולו של ההסכם (ושל כל חוזה) בנימוק של כפייה ועושק מצריך הוכחות חד-משמעיות וחזקות ביותר לקיומם של העושק והכפייה. (ועיין בעניין זה בספר חוק לישראל – חוק החוזים, עמוד 253 ואילך, בעניין הראיה הנצרכת, ועוד שם בפרקים חמישי, שישי ושמיני לגבי סוג הכפייה שיכולה לשמש כעילה לביטול חוזה). במקרה שלפנינו לא הביאה המערערת הוכחות כלל, לא הוכחות חזקות ואף לא חלשות.

כך שאין די בהוכחה קלושה לשם מימוש תביעה זו לביטול הסכם.

לאור כל האמור, בית הדין לא יקדם תביעה זו של התובעת בשלב זה.

תעיין התובעת בכל האמור לעיל.

כאמור; כמקובל בפסיקה, אף אם אכן ההסכם לא הוגן או לא סימטרי, אין בכך כדי לבטלו, ואין בכך כדי להוכיח כי נעשתה הטעייה.

ברם, אם למרות כל האמור תעמוד התובעת על תביעתה במתכונת זו, בית הדין ישקול לבחון אותה לגופה; אך כבר עכשיו מתרה בתובעת כי אם יתברר שאין בסיס לתביעה זו (בכל שלב של ניהול התביעה), התובעת תחויב בסך הוצאות משפט גבוה לטובת אוצר המדינה (סך ריאלי ואף לדוגמה) בשל הטרחת המערכת לחינם, ואף פסיקת הוצאות לטובת הצד השני, כמקובל.

ונזכיר אף האמור בהחלטת בית הדין מיום 2.4.24:

בפנינו תגובת המשיב.

חרף תגובת המשיב, בית הדין עומד על החלטתו מיום 1.4.24 למתן ארכה למבקשת להגשת התביעה.

נציין כי במסגרת תגובתו (התנגדות למתן ארכה) טוען המשיב כיום (סעיף 10):

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

הנימוק שהציגה התובעת בבקשתה אינו רלוונטי. שהרי בכתב תביעתה דכאן כבר צירפה מסמכים רפואיים הקובעים מפורשות כי בעת עריכת הסכם הגירושין הייתה התובעת בעלת יכולת וורבלית גבוהה, ואינטליגנציה גבוהה ויכולת אינסטרופקציה טובה (עמוד 35 לנספחי תביעתה) והרי שחוות דעת מותאמת שתינתן עכשיו, אין לה יכולת לגבור על חוות דעת שניתנה מזמן אמת, ומכל מקום, אם כה חשוב לתובעת לצרף חוות דעת, הדבר לא מונע בעדה להודיע כבר עכשיו אם בכוונתה לעמוד על בירור תביעתה וככל שתחליט שכן, לצרף את המסמך לכשיתקבל.

וכמובן שאף זאת ייבדק במסגרת הדיון שיתקיים, אם תעמוד המבקשת על תביעתה.

ברם, נזכיר שוב האמור בסיומה של החלטת בית הדין מיום 2.8.24:

ברם, אם למרות כל האמור תעמוד התובעת על תביעתה במתכונת זו, בית הדין ישקול לבחון אותה לגופה; אך כבר עכשיו מתרה בתובעת כי אם יתברר שאין בסיס לתביעה זו (בכל שלב של ניהול התביעה), התובעת תחויב בסך הוצאות משפט גבוה לטובת אוצר המדינה (סך ריאלי ואף לדוגמה) בשל הטרחת המערכת לחינם, ואף פסיקת הוצאות לטובת הצד השני, כמקובל.

כך שאין למשיב ממה לחשוש באשר לגרימת הוצאות לו; שהרי ככל ויתברר שאין בסיס לתביעה, הוא יקבל חזרה כל הוצאה שיוציא, במסגרת פסיקה ריאלית להוצאות משפט.

ואולם, בסעיף 13 ב מבקש המשיב:

להתנות את המשך בירור תביעת התובעת בהפקדת ערבות בסך של 15,000 ש"ח להבטחת הוצאות המשיב.

וטרם לכך, תגיב המבקשת בתוך 7 ימים לטענה המצוטטת מעלה (סעיף 10 לתגובתו). לאור תגובתה, תישקל בקשה זו של המשיב להפקדת ערבות מראש לתשלום סך הוצאות המשיב טרם המשך הדיון בתביעתה.

ונזכיר אף האמור בהחלטת בית הדין מיום 9.4.24:

הוגשה תגובת המבקשת לבקשת המשיב.

ונזכיר, בסעיף 13 ב' לבקשתו, ביקש המשיב:

להתנות את המשך בירור תביעת התובעת בהפקדת ערבות בסך של 15,000 ש"ח להבטחת הוצאות המשיב.

ובכן, לאחר העיון בבקשה ובתגובה – ולאחר התלבטות – מוחלט כי דין הבקשה להידחות.

ובית הדין כבר אמר דברו באשר לאפשרות לפסיקת הוצאות בתביעה לא מבוססת, כאמור אף בסיומה של החלטת בית הדין מיום 2.8.24.

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

ונזכיר אף האמור בהחלטת בית הדין שמיום 9.6.24:

לאור החלטות קודמות בתיק; בפנינו הודעת התובעת כדלהלן:

התובעת מעוניינת להמשיך בבירור תביעתה ועומדת על טענותיה כי לא הייתה כשירה בעת החתימה ואישור הסכם הגירושין ע"י בית הדין הנכבד.

חוות הדעת הרפואית בעניין אי כשירותה של המבקשת מטעם הנוירולוגית פרופ' לוי עתידה להיות מוכנה בימים הקרובים, ותוגש תוך 7 ימים לבית הדין הנכבד.

ובכן, ייקבע מועד דיון בתיק, ובפני הרכב מלא.

מסתבר שאם יהיה צורך לבדיקה מסוימת, לא נסמוך על חו"ד שבוחר צד אחד להגיש לתיק, אלא נפנה לבדיקה אצל מומחה שייבחר ע"י בית הדין, וכמקובל בפסיקה.

ההתראה לפסיקת הוצאות האמורה בהחלטות קודמות, היא בתוקפה.

ונזכיר אף האמור בהחלטת בית הדין מיום 10.6.24:

חו"ד רפואית מטעם התובעת הוגשה לתיק.

כאמור בהחלטה מאתמול, ייקבע דיון בתיק.

ונזכיר שוב האמור בהחלטת בית הדין מיום אתמול 9.6.24:

מסתבר שאם יהיה צורך לבדיקה מסוימת, לא נסמוך על חו"ד שבוחר צד אחד להגיש לתיק, אלא נפנה לבדיקה אצל מומחה שייבחר ע"י בית הדין, וכמקובל בפסיקה.

ונזכיר אף האמור בהחלטת בית הדין מיום 18.11.24 (דיון ההוכחות שהתקיים):

כיום, טוען התובעת עצמה: בעת חתימת ההסכם, ביוני 22, בתחילת 22 התחלתי להגיש לא טוב, והתפרצה מחלה דלקת במח, שנקראת *nmda* אינסופליזיס, נוגדנים שנוצרים מגידול בשחלה ושלחו נוגדנים למח. לאורך הזמן השתקמתי, ובתחילת 22 שוב הרגשתי לא טוב, במרץ 22 גילו לי גידול מוזר בשחלה, עברתי הסרת גידול וזה לא גידול ממאיר, והיו לי נוגדנים של המחלה כבר אז. היו סימנים של טירוף ואובססיה, שיגעון התפרצויות זעם, התפרצתי על כולם, ואף הפכתי שלחן על הרופא שלי, לא הייתי מודעת למה אני מחליטה או עושה, במצב פיזי בלתי אפשרי, רציתי לעזוב את הבית וכמה שיותר מהר, לא חשבתי איך אני מוותרת על דברים. לקח לי זמן, עברתי הרבה טיפולים בשנה וחצי האלו, כולל מחלת עור. אני מרגישה שוויתרתי על מה שמגיע לי, על העסק המשותף, ויתרתי על מזונות נמוכים, אני מקבלת 1400 ש"ח לילד כולל מדור וגרה בשכירות, 3 ילדים, אני לא מצליחה לעמוד בהוצאות החודשיות, אני לא עובדת ומתקיימת מקצבת נכות משנת 13 בסך 5,500 ש"ח מהמל"ל, ועוד פנסיה נכות בסך 2,000 ש"ח. הקמנו עסק לשווק

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

ציוד משרדי לגני ילדים, ניהלנו יחד את העסק, ובשנות מלאה, והעסק הצליח, מגלגל מיליון פלוס בשנה, וקבלתי עליו רק 80,000 ש"ח. זה היה הסך שדובר. הוא לא הסכים שאקנה את חלקו בעסק, הצעתי יותר ובלית ברירה. את ההסכם סגרנו בעל פה, והגשתי אותו לעו"ד שלי ישראל קדמי, הוא לא היה מרוצה, יש לי הקלטת שיחה שאינו מרוצה שסגרנו, והוא הזהיר אותי בתור חבר, אמר לי שאני יכולה להילחם יותר אך אני רציני את השקט שלי, ואמר לי שלא אגיד שהוא עו"ד לא טוב. לא הקשבתי לו, ולא לאחיות שלי ולא לאף אחד. ידעתי שההסכם לא טוב, מהעו"ד שלי, מאמא של ומאחיות שלי, והלכתי עליו. את ההסכם הכין העו"ד שלי עו"ד קדמי, וחתמתי על ההסכם [...] לא זוכרת היכן. לאחר שבוע הגענו לבית הדין, והגענו לטקס הגט. לפני הגט אישרו לנו את ההסכם. לא הייתי מודעת למה שאני, לא הייתי כשירה לדעת, הדיין שאל אותי אם זה מספיק לי המזונות כי נשמע מעט, והשבתי לו שהכל בסדר וסיכמנו את הכל. באותו זמן לא הייתי כשירה ולכן אלו היו התשובות שלי. אין כושר שיפוט במחלה הזו. זה לא נורמלי, זה משבש את המוח. הוא טיפל בי והוא יודע. יש מכתב חו"ד הנוירולוג בהדסה שעברה על כל המסמכים וקבעה שלא הייתי כשירה בעת חתימת הסכם. פרופ' לוי, לא מכירה אותה, בדקתי מי נוירולוג שיתן חו"ד משפטית בכך.

הנבע מגיב: באותו דיון לאישור הסכם על המזונות והעסק, נחתם באותו יום הגט, אז הגט כן בסדר? אמרו לה לא להתגרש והיא החליטה להתגרש. היא הלכה לשכור דירה וטיפלה אז בילדים, 4 חודשים לפני ההסכם היא עזבה את הבית,

האישה טוענת: זה היה פחות, חודש.

הנבע מוסיף: אז היא יצאה עם בחורים ועשתה דברים. מכרה אמרה לי שהיא יוצאת עם הגרוש שלה. היא אז טיפלה בילדים, הילדים חיו אתה לבד לאחר שיצאה מהבית, נהגה אתם וחזרה ונסעה, והכל היה בסדר. אז למה החוזה לא בסדר? היא טסה לחו"ל בתקופת ההסכם, לפני ההסכם, כמה חודשים לפני ההסכם, עם חברה, בתקופת ההסכם היא טסה, חודשיים לאחר ההסכם היא טסה לחו"ל. יצאה ללמוד, למדה עיצוב גרפי אחרי ההסכם. בשנת 13 היו לה בעיות, אך לאחר מכן היה בסדר גמור. בשנת 22 הייתה התנהלות רגילה. הכירה את העולם ורצתה לעזוב את הבית. היו דיונים בבית הדין. מצבה הרפואי בשנת 22 היה בסדר גמור, לא היה דומה לשנת 13, אז הייתה במצב קשה. לא יודע שהייתה לה התפרצות חדשה בשנת 22. גם אם הייתה, אני לא רופא. לא דומה לשנת 13. היא הייתה מבלה כל יום מחוץ לבית.

התובעת מגיבה: עזבתי את הבית פחות מחודש לפני הגט, עברתי קילומטר מהבית, שכרתי דירה בה', עשיתי חוזה לשכירות דירה, לא ביקשתי לבטלו. הילדים היו כולם אתי אז. הוא לא רצה לראות אותם יותר מפעם בשבוע. לא הייתי בלימודים, טסתי שנה לפני עם חברה, נסעתי לסיני עם הילדים רק אחרי תקופה, חודשיים לאחר הגט, זה היה עם משפחתי. אז

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

לא החלמתי, הייתי אחרי ניתוח בטן, אך היה חשוב לי שלילדים תהא נחיתה רכה בעולם. במרץ 22 עברתי ניתוח להוצאת שחלה. הניתוח היה 3 חודשים לפני הגט. לא יצאתי עם מישהו, הוא היה בקשר עם מישהי ותפסתי אותו, זה היה חודשיים לפני הגט. היא הייתה בבית שלי לפני הגט. זה בין היתר הסיבה לכך שהתגרשנו. הילדים גדולים, והיו אתי יד ביד מה שעברתי עם המון עזרה מסביב.

מוסיפה התובעת ומגיבה לשאלות בית הדין: לקראת סוף 23 לאחר פרוץ המלחמה, מצבי התדרדר, ביקשתי מהאבא שייקח עוד את הילדים, הוא הסכים למשך שבועיים, ואז הודיע לי שחוזרים לשגרה וייקח אותם רק יום אחד בשבוע, אף עשה לי בעיות עם מחציות, פניתי ליעוץ משפטי, ומה אני יכולה לעשות כדי להגדיל מזונות, והבנתי שאני לא יכולה. בזמן ההסכם לא ידעתי מה אני מחליטה. עדיין לא נרפאתי מהמחלה. ביוני 23 ידעתי כבר מה אני רוצה מעצמי. שאלתי את העו"ד איך אני יכולה להגדיל מזונות, ועברנו יחד על כל הדברים, היא ראתה שאחותי הייתה אפוטרופסית שלי אז לפני הניתוח פברואר 22, ואז אמרתי לה שאני גם רוצה לתבוע מהעסק, ואז פניתי לרופאים ובדקתי והשכלתי להבין שבאותה תקופה לא הייתי "אני" בהרבה מובנים. הוא לקח אותי לגירושין לפני שיזמתי את הגירושין. ביוני 23 לא ניגשתי לעו"ד, כי סיימתי את הטיפולים והיה חופש גדול והייתי חודש עם הילדים בצפון להירגע ולנוח. אחרי זה היו חגים ואז פניתי. את הטיפולים סיימתי ביוני 23, וטיפול נוסף בתחילת 24. ועכשיו אני בבדיקות ולפני טיפול נוסף.

טוענת ב"כ התובעת: היא הסבירה המון, אבקש לחדד. במועד ההסכם התובעת לא הייתה כשירה, יש לנו חו"ד פרופ' לוין שהיא ניטרלית ולא מכירה את התובעת ונותנת חו"ד משפטית.

בית הדין חוקר את התובעת באשר להיכרות שלה עם פרופ' לוין. התובעת מגיבה: הכרתי אותה כמו כל רופא במחלקה. ברישומים היא לא טיפלה בי. מתמחה בתחום שלי.

הנתבע מגיב: בשנת 13 כשהיא אושפזה פרופ' לוין בחנה את המקרה שלה.

התובעת מגיבה: לא קיים מישהו במחלקות הרלוונטיות שלא מכירים אותי. היא הייתה בין אלו שחקרו זאת, אני הייתי בין הראשונים שהיו בארץ, לא הייתי מטופלת שלה, לא יודעת אם היה לה קשר אתי בשנת 13. אין חו"ד שלה משנת 13. אין לי מושג מי טיפל בי.

מוסיפה ב"כ התובעת: אכן זו פרופ' שהייתה מטופלת במחלקה שהתובעת הייתה מאושפזת והכירה את המקרה שלה. זו לא חו"ד מטעם בית הדין. רק היינו צריכים לצרף, וצירפנו. הרופא לא יסכן את עצמו בשביל מטופל. במרץ גילו לה גידל בשחלות והיו לה תסמינים של המחלה והתפרצויות זעם, מצב נפשי לא טוב, עשו לה בדיקת נוגדים, והיא הייתה חיובית. ירידה קוגניטיבית וחוסר שיפוט, בשנה זו לא קיבלה טיפול. ממרץ 22

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

ועד מרץ 23 שעשתה בדיקה חוזרת. בעת ההסכם היא עברה ניתוח לשחלות, אך לא קיבלה אז טיפול רפואי. ורק במרץ 23 החלה לקבל טיפול רפואי. רק לאחר שהחלימה החלה להבין שמהו לא היה בסדר, לאחר כמה חודשים היא פנתה אלי. ושאלה איך אני מתמודדת על זה [...] אכן בהתחלה באה אלי כי המזונות לא מספיקים לה, והבעל לא עוזר לה עם הילדים. ושהיא ויתרה על המון דברים ולא מבינה איך הסכימה לזה, היא מתמוטטת.

לאחר מכן ולשאלת בית הדין מוסיפה ב"כ התובעת: היא דברה אתי כמעט שעה היא הסבירה על המצב הנפשי שלה. כן הגשנו תביעה בשם הקטינים לבית משפט להגדלת מזונות, והיה דיון לפני שבועיים והשופטת אמרה שנבדוק קודם איך ההליך פה. השופטת הציעה שנעכב הליכים בתיק ההוא עד לבדיקת ההליך כאן.

לאור תוצאות הדיון עד כה, שוב הותרתה התובעת בפסיקת הוצאות העלולות להגיע לעשרות אלפי ש"ח אם נסבור כי תביעתה היא תביעת סרק.

טוענת ב"כ התובעת: שבית הדין ימנה מומחה ניטראלי מטעמו.

הובהר שברור שבשלב זה שכר המומחה ישולם ע"י התובעת, אם אכן נמנה מומחה אחר.

מגיבה ב"כ הנתבע: צירפנו מסמך של האישה שהרופאה כותבת "מצב קוגניטיבי תקין". זה באחת הבקשות שלי. היא בזבזה סך קרוב למיליון ש"ח לאחר הגירושין, היא הייתה בחו"ל כמה פעמים, ניתן לבדוק דו"ח כניסות ויציאות מהארץ.

האישה מגיבה: הייתי 3 פעמים בחו"ל לאחר ההסכם.

נזכיר כי טרם לכך, ספרה התובעת רק על פעם אחת שנסעה לחו"ל לאחר ההסכם.

מוסיפה ב"כ הנתבע: היא בזבזה את כספה, פנתה לעו"ד שלה, שהיא לא מסתדרת עם המזונות ומרגישה שיכלה להוציא יותר על העסק, ואז הלכו לבדוק מומחים. העו"ד שלה אמרה ששלחה למישהו ניטראלי. הכל היה יזום. היא אומרת שלא הבינה על מה חותמת אך הייתה מיוצגת ע"י עו"ד שרב אתי קרבות בהסכם על כל פסיק, אבקש שעו"ד קדמי יבוא להעיד. עו"ד לא היה חותם על הסכם שלא מאמין בו. הדיין לא אמר לה שהסך נמוך, אני הייתי שם, הדיין שאל אותה האם היא מבינה על מה חותמת, האם הסך מקובל עליה והאם היא תסתדר אתו. גם השופטת אמרה שגם היא שואלת כל אחד האם הסך מקובל עליו והאם הוא יסתדר עם הסכום. אין שום דבר מקפח בהסכם, היא מקבלת 4200 עבור 3 ילדים מתבגרים, רוב השבוע הילדים חוזרים לאכול צהרים אצל האב, חלק מהילדים עובדים ומתפרנסים היטב. הוא קנה את החצי שלה בדירה ויש לה רכיב הוני במדור. הבעל לקח עליו את כל החובות, נתן לה את חלקה בעסק

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

באותו רגע. בית המשפט ביקש מאזן בוחן והעסק היום בירידה עם כל מה שקורה. היום הוא לא היה משלם לה סך זה. היא עבדה אז במספר עבודות, אבקש להוציא דו"ח מעסיקים מביטוח לאומי, כולל עבודות פיזיות שהיא עבדה. בחלק מהמסמכים שחשפה, יש העברות של סכומים גדולים לחשבון שלה. אם התביעה תתברר, זה ביטול הסכם, והיא תחזיר כל מה שקבלה. מבקש שתחזיר עם עיקולים. כולל הדירה והעסק. המזונות גבוהים וזה עוד יכול לרדת.

בהסכמת שני הצדדים, בית הדין שוחח בנפרד עם כל אחד מהצדדים בניסיון להגיע להסכמות (וללא רישום פרוטוקול כמקובל). ברם, לא הושגה ההסכמה המיוחלת.

שני הצדדים הושבו לאולם, והודע להם שבית הדין ייתן החלטתו באשר להמשך ההליך.

ב"כ התובע מבקשת עיקולים אם ההסכם יבוטל. ב"כ התובעת מתנגדת. טוענת שיש כסף מובטח אצל התובעת. ובכן, באשר לכך בית הדין לא יטיל עיקולים בשלב זה. אנו עדין לא בשלב זה של ביטול ההסכם בפועל.

עד כאן עיקרי טענות הצדדים ההדדיות.

דיון

ובכן, על פניו, תביעת התובעת נצפית כתביעת סרק, שבמסגרתה מנסה התובעת "לנסות את מזלה" לביטול הסכם שנכרת כדין, רק כדי לשפר את תנאי ההסכם מבחינתה, כגון הגדלת מזונות וקבלת חלק מהעסק של הנתבע.

מסתבר שאכן בשנת 2013 הייתה התובעת במצב מחלה קשה, אך לא כך היה בשנת 22, שנת כריתת ההסכם ואישורו.

במקביל לתביעתה בבית הדין דנן, הגישה התובעת תביעה בשם הקטינים לבית משפט להגדלת מזונות, התקיים דיון לפני שבועיים והשופטת אמרה שיש לבדוק בתחילה איך ההליך מתקדם בבית הדין. השופטת הציעה לעכב את ההליכים בתיק ההוא בבית משפט עד לבדיקת ההליך בבית הדין.

אכן יש צדק בכך, שהרי מסתבר שתביעתה בבית משפט להגדלת מזונות נשענה על אותם אדנים של תביעתה בבית הדין לביטול ההסכם.

בנוסף, תביעתה בבית משפט מוכיחה שזה עיקר רצונה – הגדלת מזונות; ונראה על פניו שכל תביעתה בבית הדין לביטול הסכם בשל אי כשירות שכלית נפשית, מטרתה להוביל לתוצאת זכייתה בתביעה בבית המשפט.

ובכן, באשר לתביעת התובעת שבפנינו; הדיון שהתקיים היום מוביל לכאורה למסקנה שהתובעת כן הייתה בדעתה בעת כריתת ההסכם ואישורו.

ונזכיר תחילה האמור בפרוטוקול הדיון לאישור ההסכם נשוא תביעה זו שמיום 9.6.22:

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

הופיעו הצדדים וב"כ הצדדים.

אישה: 2006 התחתנו.

איש: לי זה נישואין שניים התגרשתי כאן בירושלים בשנת 2005 .

אישה: לי זה נישואין ראשונים. ויש לנו 3 ילדים הקטנה בגיל 10 גרים
בנפרד חודש ויותר. החלטה לגירושין סופית. אין מצב לחזור לשלו"ב.
שלמים עם ההחלטה.

ביה"ד: יש הסכם גירושין בפני ביה"ד ביה"ד עובר על ההסכם.

הצדדים: ההסכם קיבל יעוץ משפטי ואנו מבינים אותו על כל מרכיבו ואנו
מבקשים לאשר את ההסכם.

אישה: אני מוותרת על הכתובה בכפוף לסידור הגט.

הצדדים: אנו גרים בה'.

ביה"ד: בעניין מזונות הקטנים האיש יעביר סך של 1400 ש"ח לכל ילד
עד לגיל 18 ומגיל 18 420 + מחציות .

בעניין המדור?

ב"כ האישה: 4200 כולל הכל.

אישה: אני שוכרת בית והילדים נמצאים איתי, תשלום השכירות 5800
ש"ח .

ביה"ד: הסכום יספיק לך כי זה לא הרבה ל3 ילדים כולל מדור 1400 לכל
ילד. את תסדרי עם הסכום?

אישה: זה הסכום ואני אסתדר.

ביה"ד : סעיף 7 ואילך להסכם הכל סודר?

הצדדים וב"כ הצדדים: כן הכל סודר .

הצדדים מקבלים בקניין על ההסכם ובנוסף האישה מקבלת בקניין על
ויתור הכתובה.

ביה"ד עורך בירור שמות.

ביה"ד מסדר את הגט.

הדיון הסתיים.

כך שהצדדים נצפו כמבינים היטב את ההליך ומשמעותו, והתובעת הייתה דומיננטית
בהליך לאישור ההסכם, והביע דעתה לא אחת ובאופן ממוקד כמתואר בפרוטוקול, כולל
שאלות ספציפיות הנוגעות לתוכנו של ההסכם. לא נצפה שהדיין חשד שהיא לא בדעתה, ואף
היא לא שידרה כל מסר שהיא לא הייתה בדעתה בעת אישור ההסכם. הצדדים אף אישרו
בעת אישור ההסכם: "ההסכם קיבל יעוץ משפטי ואנו מבינים אותו על כל מרכיבו ואנו

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

מבקשים לאשר את ההסכם, ואין צורך להוסיף על כך באשר להבנת הצדדים את ההסכם עליו הם חתמו ושאותו הם ביקשו לאשר.

כאמור, מתקבל הרושם שהתובעת הייתה בדעתה בעת אישור ההסכם, וטענתה היום שלא כך היה, אינה כנה.

בית הדין לא מסתמך על חו"ד מוזמנת של איש מקצוע שהתובעת פנתה אליו ישירות (פרופ' לוי), וכל שכן כשמדובר ברופאה שהכירה את התובעת בהיכרות מוקדמת כאשר המקרה שלה היה ידוע לרופאה באופן אישי בהיותה מטפלת במחלקה של התובעת.

ונבאר ונפרט התרשמות בית הדין לאור הדיון המקיף שהתקיים היום (המבוססת על עובדות בתיק).

א. התובעת הייתה מיוצגת בעת כריתת ההסכם ע"י עו"ד קדמי.

ב. אף בא כוחה עו"ד קדמי השתתף בדיון בעת אישור הסכם הגירושין, כרשום בפרוטוקול הדיון לאישור ההסכם.

ג. התובעת מודה שלא הייתה מטופלת בכל התקופה של כריכת ההסכם. אף ב"כ התובעת טענה בדיון: "רק במרץ 23 החלה לקבל טיפול רפואי". כך שבשנת 22, בעת כריתת ההסכם ואישורו, התובעת לא הייתה מטופלת. אם מצבה היה קריטי וחמור אז כטענתה, מסתבר שהייתה מטופלת אז.

ד. כהודאת התובעת בדיון, בסמיכות להסכם שאושר ומעט לפניו (פחות מחודש מהגט) - ויתכן בעת שההסכם גובש בין הצדדים ובעת שהייתה עם עורך דינה בגיבוש ההסכם - התובעת עזבה את הבית עת שכרה דירה לעצמה. כך שעשתה אז צעד משמעותי, ולא מתקבל על הדעת שלא הייתה אז בדעתה.

ה. התובעת לא טענה לאי כשירות על חתימת החוזה שכירות אז, שהיה שבועות ספורים טרם אישור ההסכם, וכנראה בעת שגיבשה עם עורך דינה את ההסכם הגירושין. רק על ההסכם של הגירושין היא מלינה שלא הייתה בדעתה אז. הדבר אומר דרשני, ומוכיח שבעת ההיא היא ידעה מה היא עושה וקבלה החלטות מושכלות.

ו. במהלך הדיון בפנינו היום התובעת מגיבה: "הוא היה בקשר עם מישהי ותפסתי אותו, זה היה חודשיים לפני הגט. היא הייתה בבית שלי לפני הגט. זה בין היתר הסיבה לכך שהתגרשנו". כך שנראה שבעת ההיא, בתקופת גיבוש ההסכם, הייתה מודעת התובעת למעשיה, ואף עשתה צעדים רבי משמעות.

ז. התובעת מודה בדיון כי לאחר כריכת ההסכם ואישורו היא נסעה לפחות 3 פעמים לחו"ל עם ילדיה. לא הייתה לה בעיית כשירות עם זאת. הדבר מוכיח לכאורה כי הייתה כשירה נפשית ושכלית בעת ההיא.

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

ח. התובעת הגישה את תביעתה לביטול הסכם בשיהוי ניכר. ההסכם אושר ונכרת באמצע שנת 22, ורק באמצע שנת 24 תבעה את ביטולו. בית הדין לא השתכנע בשלב זה בהצדקה מהותית להשהיית התביעה. וכל שכן שלא הייתה התובעת במהלך טיפולי בשנת כריכת ההסכם ואישורו. הדבר מצביע על אי כנות בעילות לביטול ההסכם. וראו עוד להלן באשר לכך.

ט. בדבריה, התובעת מודה לכאורה שהיא "ירתה את החץ, ורק אחר כך סימנה את העיגול". בדיון טענה התובעת באשר לנסיבות התביעה, והשיבה לשאלת בית הדין: "לקראת סוף 23 לאחר פרוץ המלחמה, מצבי התדרדר, ביקשתי מהאבא שייקח עוד את הילדים, הוא הסכים למשך שבועיים, ואז הודיע לי שחוזרים לשגרה וייקח אותם רק יום אחד בשבוע, אף עשה לי בעיות עם מחציות, פניתי ליעוץ משפטי, ומה אני יכולה לעשות כדי להגדיל מזונות, והבנתי שאני לא יכולה כך". וכן טענה לאחר מכן: "שאלתי את העו"ד איך אני יכולה להגדיל מזונות, ועברנו יחד על כל הדברים, היא ראתה שאחותי הייתה אפוטרופסית שלי אז לפני הניתוח בפברואר 22, ואז אמרתי לה שאני גם רוצה לתבוע מהעסק, ואז פניתי לרופאים ובדקתי והשכלתי להבין שבאותה תקופה לא הייתי "אני" בהרבה מובנים". כך שהיא מודה שהיה לה צורך בהגדלת מזונות, ולכן פנתה ליעוץ משפטי. ניתן להעריך בזהירות שאז הוצע לה ללכת על אפיק של תביעה לביטול הסכם בעילה של אי כשירות.

י. כנ"ל ובדומה לכך, טענה באת כוחה בדיון, כשמתארת את פניית התובעת אליה לייצוג: "לאחר כמה חודשים היא פנתה אלי. ושאלה איך אני מתמודדת עם זה [...] אכן בהתחלה באה אלי כי המזונות לא מספיקים לה והבעל לא עוזר לה עם הילדים. ושהיא ויתרה על המון דברים ולא מבינה איך הסכימה לזה, היא מתמוטטת". רק לאחר שאלת בית הדין, הוסיפה שהתובעת דיברה אתה אף על מצבה הנפשי. כך שנראה אף מדבריה שהתובעת "ירתה את החץ" - שאיפה להגדלת המזונות, לפני שסימנה את העיגול (טענה לאי כשירות שכלית).

יא. יובהר. כמקובל במערכת המשפט, הנטל לביטול הסכם הוא ברף הגבוה. פירטנו בכך בהחלטה שמיום 8.2.24 המצוטטת מעלה. על פניו, התובעת לא הרימה נטל הוכחה זה עד כה.

יב. אף שיהוי בהגשת התביעה, עלול להוביל לדחיית התביעה. פירטנו בכך בהחלטה שמיום 8.2.24 המצוטטת מעלה. לא השתכנענו עדיין מדוע השתתה התובעת עם תביעתה עד כה, מעבר לשנתיים מאז כריכת ההסכם ואישורו בבית הדין כאמור לעיל.

יג. אף מחלה כזו או אחרת בעת חתימת ההסכם ואישורו או הסכם שאינו סימטרי, על דרך כלל - אין בהם כדי לבטל הסכמים. פירטנו בכך בהחלטה שמיום 8.2.24 המצוטטת מעלה.

יד. ככלל, מערכת המשפט לא נוטה לבטל הסכמים בקלות. פירטנו בכך בהחלטה שמיום 8.2.24 המצוטטת מעלה.

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

החלטה

בית הדין התלבט בדרך שעליו ללכת בתיק זה.

בתחילה עלה במחשבה לפני בית הדין להורות כי כדי להתקדם בתביעה, על התובעת להפקיד בקופת בית הדין סך 35,000 ש"ח לשם הבטחת הוצאות הצד השני, ויתכן אף לטובת אוצר המדינה (אין באמור כדי לקבוע שפסיקת הוצאות, אם יוחלט כך, לא יהיה מעבר לסך זה). ההפקדה תבוצע בתוך 30 יום. במידה ולא, התיק ייסגר ובית הדין ישקול באשר לפסיקת הוצאות, אם נדרש לכך (באשר לסמכותו של בית הדין האזורי להפקדת ערובה כתנאי להמשיך ולברר את התביעה, ראו לדוגמה החלטות בית הדין הגדול בתיק 1169979/30, פורסם. וכן כתבו אף בפסק דין אחר בבית הדין הגדול בתיק 1400191/5 - פורסם). לאחר הפקדת סך זה, בית הדין יבקש חו"ד מומחה מטעם בית הדין (בית הדין לא מסתמך על חו"ד מוזמנת של איש מקצוע שהתובעת פנתה אליו ישירות, וכל שכן כשמדובר ברופאה שהכירה את התובעת בהיכרות מוקדמת כאשר המקרה שלה היה ידוע לרופאה באופן אישי, בהיותה מטפלת במחלקה של התובעת). עלות חו"ד המומחה שימונה ע"י בית הדין יחול על התובעת, שהרי היא זו שדורשת את הברור, וטענתה נצפית כבר עתה לכאורה כטענה שאינה מבוססת. אין צורך בדיון הוכחות מעבר לכך, שהרי העובדות הנדרשות להכרעה ברורות, מלבד חו"ד איש מקצוע, אם נידרש לה. לאחר קבלת חו"ד המומחה, מסתבר שנבקש סיכומי שני הצדדים בתיק (שיוכלו אף להגיב לחו"ד המומחה) ולאחר מכן ניגש למתן פסק דין. מסתבר שלא יהיה צורך בחקירת המומחה ע"י הצדדים בדיון בבית הדין, כפי המקובל, אלא אם כן נחליט אחרת מנסיבות מיוחדות שיתפתחו.

ברם, לבסוף בית הדין החליט שלא ללכת בדרך זו למעשה.

זאת מחמת השאלה המתבקשת - כיצד יוכל מומחה לבדוק את מצבה של התובעת לפני שנתיים, האם היא הבינה את מעשיה והייתה מודעת להם אז? אין ספק שלפני תקופת אישור ההסכם התובעת הייתה מודעת למעשיה ואין חולק שלאחר מכן היא הייתה מודעת למעשיה (כמתואר לעיל). אז כיצד יהיה ניתן לבדוק בדיוק את כשירותה בתקופה ספציפית זו (של חודש ספציפי) כיום, לאחר שנתיים ימים?

לא יהיה מנוס אלא להתייחס למה שכבר הוצג בפני בית הדין, שיוצר התרשמות נרחבת אצל בית הדין אודות מצבה של התובעת בעת כריתת ההסכם ואישורו.

לאור כל האמור, לא נפנה את התובעת לבדיקה מקצועית נוספת. מוחלט כי שני הצדדים יגישו סיכומיהם טרם פסיקה.

אין צורך בדיון הוכחות מעבר לכך, שהרי העובדות הנדרשות להכרעה ברורות; ובכל מקרה לא נקבל את חוות דעתה של אותה רופאה שהוגשה ע"י התובעת לתיק, וכמנומק לעיל. אף חו"ד אחרת של איש מקצוע אחר אינה שייכת פה, כמוסבר לעיל אף זאת.

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

מוחלט כי התובעת תסכם ראשונה בתוך 30 יום, וסיכומי הנתבע יוגשו בתוך 30 יום נוספים.

סיכומי כל אחד מהצדדים באשר לתביעה זו, לא יעלו על 4 עמודים, בגודל אות וגופן המקובל (ניתן לצרף נספחים עד 40 עמודים).

בנוסף, נזכיר האמור בסיפא של סעיף עז לתקנות הדיון באשר לסיכומים: בית-הדין רשאי, לפי ראות-עיניו, להרשות לתובע לענות בנקודה מסוימת או בנקודות מסוימות לסיכום של הנתבע.

ומבחינת בית דין זה, לאחר שנשמעו טענות שני הצדדים היטב, ולאור חלוף הזמן מתחילת התנהלות התביעה, אין צורך בקבלת תגובת צד אחד לסיכומי הצד השני; ורק אם בית הדין יראה מיוזמתו צורך לבקש תגובה שכזו לשם הבהרה, הוא ינהג כן.

חרף התרשמות בית הדין הרשומה מעלה לאור הדיון שהתקיים בפניו והעובדות שעלו במסגרתו, בית הדין יהיה פתוח להשתכנע אחרת במסגרת הסיכומים שיוגשו בפניו.

עד כאן מתוך החלטות קודמות שנתנו בתיק, ועתה נעבור להכרעת הדין.

דיון והכרעה

לאחר העיון בעמדות הצדדים, כולל בסיכומיהם, דין התביעה להידחות.

אף אחר מקרא סיכומי הצדדים, בית הדין עומד על התרשמותו שבהחלטה המצוטטת מעלה, המובילה למסקנה חד משמעית כי התובעת הייתה בדעתה בעת כריתת ההסכם ודין התביעה להידחות.

בפנינו תביעת התובעת לביטול הסכם גירושין מיום 1.6.22 שאושר בהחלטת בית הדין ביום 9.6.22.

יובהר. כמקובל במערכת המשפט, נטל ההוכחה לביטול הסכם הוא ברף הגבוה.

אף שיהוי בהגשת התביעה, כפי שהיה בנידון דנן וכפי שיתואר להלן, מוביל לדחיית התביעה.

על דרך הכלל, אף מחלה כזו או אחרת בעת חתימת ההסכם ואישורו או הסכם שאינו סימטרי, אין בהם כדי לבטל הסכמים.

תביעת התובעת נצפית כתביעת סרק, שבמסגרתה מנסה התובעת "לנסות את מזלה" לביטול הסכם שנכרת כדין, רק כדי לשפר את תנאי ההסכם מבחינתה, כגון הגדלת מזונות וקבלת חלק מהעסק של הנתבע.

מסתבר שאכן בשנת 2013 הייתה התובעת במצב מחלה קשה, אך לא כך היה בשנת 22, שנת כריתת ההסכם ואישורו.

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

במקביל לתביעתה בבית הדין דנן, הגישה התובעת תביעה בשם הקטינים לבית משפט להגדלת מזונות, התקיים דיון והשופטת אמרה שיש לבדוק בתחילה איך ההליך מתקדם בבית הדין. השופטת הציעה לעכב את ההליכים בתיק ההוא בבית משפט עד לבדיקת ההליך בבית הדין. ואכן יש צדק בכך, שהרי מסתבר שתביעתה בבית משפט להגדלת מזונות נשענה על אותם אדנים של תביעתה בבית הדין לביטול ההסכם.

בנוסף, תביעתה בבית משפט מוכיחה שזה עיקר רצונה – הגדלת מזונות; ונראה על פניו שכל תביעתה בבית הדין לביטול הסכם בשל אי כשירות, מטרתה להוביל לתוצאת זכייתה בתביעה בבית המשפט. ויוכח זאת עוד להלן.

באשר לתביעת התובעת שבפנינו; הדיון שהתקיים היום מוביל לכאורה למסקנה שהתובעת כן הייתה בדעתה בעת כריתת ההסכם ואישורו. ונפרט.

נזכיר תחילה האמור בפרוטוקול הדיון לאישור ההסכם נשוא תביעה זו שמיום 9.6.22:

הופיעו הצדדים וב"כ הצדדים.

אישה: 2006 התחתנו.

איש: לי זה נישואין שניים התגרשתי כאן בירושלים בשנת 2005 .

אישה: לי זה נישואין ראשונים. ויש לנו 3 ילדים הקטנה בגיל 10 גרים בנפרד חודש ויותר. החלטה לגירושין סופית. אין מצב לחזור לשל"ב. שלמים עם ההחלטה.

ביה"ד: יש הסכם גירושין בפני ביה"ד ביה"ד עובר על ההסכם.

הצדדים: ההסכם קיבל יעוץ משפטי ואנו מבינים אותו על כל מרכיבו ואנו מבקשים לאשר את ההסכם.

אישה: אני מוותרת על הכתובה בכפוף לסידור הגט.

הצדדים: אנו גרים בהר חומה.

ביה"ד: בעניין מזונות הקטנים האיש יעביר סך של 1400 ש"ח לכל ילד עד לגיל 18 ומגיל 18 420 + מחציות .

בעניין המדור?

ב"כ האישה: 4200 כולל הכל.

אישה: אני שוכרת בית והילדים נמצאים איתי, תשלום השכירות 5800 ש"ח .

ביה"ד: הסכום יספיק לך כי זה לא הרבה ל3 ילדים כולל מדור 1400 לכל ילד. את תסדרי עם הסכום?

אישה: זה הסכום ואני אסתדר.

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

ביה"ד : סעיף 7 ואילך להסכם הכל סודר?

הצדדים וב"כ הצדדים: כן הכל סודר .

הצדדים מקבלים בקניין על ההסכם ובנוסף האישה מקבלת בקניין על ויתור הכתובה.

ביה"ד עורך בירור שמות.

ביה"ד מסדר את הגט.

הדיון הסתיים.

כך שהצדדים נצפו כמבינים היטב את ההליך ומשמעותו, והתובעת הייתה דומיננטית באישור ההסכם, והביע דעתה לא אחת ובאופן ממוקד כמתואר בפרוטוקול, כולל שאלות ספציפיות הנוגעות לתוכנו של ההסכם. לא נצפה שהדיין חשד שהיא לא כשירה לאשר הסכם, ואף היא לא שידרה כל מסר שהיא לא הייתה כשירה בעת אישור ההסכם. הצדדים אף אישרו בעת אישור ההסכם: "ההסכם קיבל יעוץ משפטי ואנו מבינים אותו על כל מרכיבו ואנו מבקשים לאשר את ההסכם", ואין צורך להוסיף על כך באשר להבנת הצדדים את ההסכם עליו הם חתמו ושאותו הם ביקשו לאשר.

ונזכיר האמור בהחלטת בית הדין מיום 9.6.22 שאישרה את ההסכם שבין הצדדים:

הצדדים נשואים זל"ז ולהם ילדים משותפים.

בהופעתם בפנינו הגישו הסכם גירושין, ומבקשים לאשרו כפס"ד.

הצדדים קיבלו בקגא"ס (קנין גמור אגב סודר) את התחייבויותיהם שבהסכם.

האישה מחלה כתובתה ותוספת כתובתה עם קבלת הגט.

הצדדים הסכימו שהדיין הח"מ ידון בעניינם וייתן תוקף של פס"ד להסכם המצורף.

לאחר שמיעת הצדדים ובהתאם להסכמתם פסקנו כדלהלן:

1. הצדדים יתגרשו זמ"ז כדמו"י כהסכמתם.

2. בית הדין מאשר את הסכם הגירושין נושא חותמת ביה"ד מיום י' בסיון תשפ"ב (09.06.2022), בן 11 עמודים ובו 14 סעיפים, ונותן לו תוקף של פסק דין.

3. האישה מוחלת על הכתובה ותוספת כתובה בכפוף לסידור גט.

כך שהיה נראה שהתובעת "הייתה בעניינים" בעת אישור ההסכם.

באשר לאישור ההסכם ע"י דיין, ראו האמור בפס"ד בית הדין הגדול (מתוך נימוקי כב' הנשיא, הגר"ד לאו שליט"א) תחת הכותרת "האם פסק הדין בטל מפני שהליך אישור ההסכם היה פגום וזו סיבה לביטולו?" (תיק 1002205/3 פורסם):

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

דברים אלו מבוססים כנראה על האמור בסקירת העובדות, שבית הדין לא בירר כראוי אם האישה הבינה את ההסכם לאשורו, ועל כל פנים לא פורש הדבר בפרוטוקול (כנראה הכוונה לזה שלא פורש בפרוטוקול שהאישה מודעת להסכמתה לוותר על הדירה).

בנוסף מופיע בפרוטוקול שהאישה אמרה שהיא מקבלת בעבור מדור לקטינים 2,800 ש"ח, בעוד לפי ההסכם היא אמורה לקבל 800 ש"ח, וכן שהיא תהיה זכאית לקבל שכר דירה, בעוד לפי האמת מאחר שוויתרה על חלקה בדירה אינה זכאית לכך.

אומנם מבואר בפרוטוקול שהתקיים דיון בעניין ההסכם, וחזקה על בית הדין שבירר את העובדות לאשורן, וקשה לקבוע לאחר זמן שאישור ההסכם היה פגום. כמו כן לא ברור כלל שבית הדין מחויב לרדת לכל פרטי ההסכם, ואם הדיינים מתרשמים שהצדדים הם בעלי דעת ומסוגלים להבין את מהות ההסכם, אין לבית הדין חובה לבדוק מה בדיוק הייתה דעתם כשחתמו על פרטי ההסכם. ואף על פי שבוודאי מהראוי לעשות זאת, מכל מקום רשלנות כזו אינה מספיקה לקבוע שאישור ההסכם היה פגום ועל סמך זה לבטל את התוקף של פסק הדין. וגם אם נפלה טעות מסוימת בהבנת האישה, והדיינים לא עמדו על טעות זו, קשה מאוד לבטל על סמך טעות כזו פסק דין שמאשר הסכם שנחתם ברצון (בפרט שייתכן גם שהטעות נפלה ברישום הפרוטוקול, והאישה באמת אמרה 800 ונרשם בטעות 2800). אשר לטעות השנייה, שהייתה סבורה שיש לה זכאות לקבל דמי שכר דירה – ודאי שאין לבטל פסק דין על הסכם בגלל טעות כזו, שאינה קשורה לעצם ההסכם, והיא הפסידה לעצמה שלא ביררה את הדברים כראוי.

כך שדיין שרושם שהוא התרשם שההסכם נעשה ברצון חופשי וכד', אין זו אמירה בעלמא, וחזקה על בית דין מאשר הסכם שבירר את העובדות לאשורן.

כך שהיה נראה שהתובעת "הייתה בעניינים" בעת אישור ההסכם. וראו עוד האמור להלן.

מתקבל הרושם שהתובעת הייתה בדעתה בעת אישור ההסכם, וטענתה היום שלא כך היה, אינה כנה.

בית הדין לא מסתמך על חו"ד מוזמנת של איש מקצוע שהתובעת פנתה אליו ישירות (פרופ' לוי), וכל שכך כשמדובר ברופאה שהכירה את התובעת בהיכרות מוקדמת כאשר המקרה שלה היה ידוע לרופאה באופן אישי בהיותה מטפלת במחלקה של התובעת.

ונבאר ונפרט התרשמות בית הדין לאור הדיון המקיף שהתקיים להוכחות (התרשמות המבוססת על עובדות בתיק), המובילים למסקנה כי התובעת הייתה בדעתה ובכשירותה בעת עריכת ההסכם ואישורו.

א. התובעת הייתה מיוצגת בעת כריתת ההסכם ע"י עו"ד קדמי.

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

ב. ביום 6.6.22 הוגשה לתיק ע"י בא כוח התובעת עו"ד קדמי (כרשום במערכת המחשב) בקשה משותפת החתומה ע"י שני הצדדים לאישור ההסכם. כך שנראה שהתובעת היא זו שיזמה את הבקשה לאישור ההסכם.

ג. הסכם הגירושין שבין הצדדים הוא מיום 1.6.22; ביום 6.6.24 שלחה לבית הדין בקשה לאישורו ואשר ההסכם בהחלטת בית הדין ביום 9.6.22, כך שאם אכן לא חפצה התובעת בהסכם זה, הין לה 9 ימים לחזור בה. אף לאורך כל הדרך היא דבקה בהסכם, ואף באמצע התקופה הגישה בקשה החתומה אף על ידה לאישור ההסכם, כך שנראה שהתובעת הייתה חפצה לחלוטין בהסכם זה וביקשה לאשרו כל העת עד לאישורו הסופי.

ד. אף בא כוחה עו"ד קדמי השתתף בדיון בעת אישור הסכם הגירושין, כרשום בפרוטוקול הדיון לאישור הסכם.

ה. התובעת מודה שלא הייתה מטופלת בכל התקופה של כריכת ההסכם. אף ב"כ התובעת טענה בדיון: "רק במרץ 23 החלה לקבל טיפול רפואי". כך שבשנת 22, בעת כריכת ההסכם ואישורו, התובעת לא הייתה מטופלת. אם מצבה היה קריטי וחמור אז כטענתה, מסתבר שהייתה מטופלת אז.

ו. כהודאת התובעת בדיון, בסמיכות להסכם שאושר ומעט לפניו (פחות מחודש מהגט) - ויתכן בעת שההסכם גובש בין הצדדים ובעת שהייתה עם עורך דינה בגיבוש ההסכם - התובעת עזבה את הבית עת שכרה דירה לעצמה. כך שעשתה אז צעד משמעותי, ולא מתקבל על הדעת שלא הייתה אז בדעתה.

ז. התובעת לא טענה לאי כשירות על חתימת החוזה שכירות אז, שהיה שבועות ספורים טרם אישור ההסכם, וכנראה בעת שגיבשה עם עורך דינה את הסכם הגירושין. רק על ההסכם של הגירושין היא מלינה שלא הייתה בדעתה אז. הדבר אומר דרשני, ומוכיח שבעת ההיא היא ידעה מה היא עושה וקבלה החלטות מושכלות.

ח. במהלך הדיון בפנינו היום התובעת מגיבה: "הוא היה בקשר עם מישהי ותפסתי אותו, זה היה חודשיים לפני הגט. היא הייתה בבית שלי לפני הגט. זה בין היתר הסיבה לכך שהתגרשנו". כך שנראה שבעת ההיא, בתקופת גיבוש ההסכם, הייתה מודעת התובעת למעשיה, ואף עשתה צעדים רבי משמעות.

ט. התובעת מודה בדיון כי לאחר כריכת ההסכם ואישורו היא נסעה לפחות 3 פעמים לחו"ל עם ילדיה. לא הייתה לה בעיית כשירות עם זאת. הדבר מוכיח לכאורה כי הייתה כשירה נפשית בעת ההיא.

י. התובעת הגישה את תביעתה לביטול הסכם בשיהוי ניכר. ההסכם אושר ונכרת באמצע שנת 22, ורק באמצע שנת 24 תבעה את ביטולו. בית הדין לא השתכנע בשלב זה בהצדקה מהותית להשהיית התביעה. וכל שכן שלא

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

הייתה התובעת במהלך טיפולי בשנת כריכת ההסכם ואישורו. הדבר מצביע על אי כנות בעילות לביטול ההסכם. וראו עוד להלן באשר לכך.

יא. בדבריה, התובעת מודה לכאורה שהיא "ירתה את החץ, ורק אחר כך סימנה את העיגול". בדיון טענה התובעת באשר לנסיבות התביעה, והשיבה לשאלת בית הדין: "לקראת סוף 23 לאחר פרוץ המלחמה, מצבי התדרדר, ביקשתי מהאבא שייקח עוד את הילדים, הוא הסכים למשך שבועיים, ואז הודיע לי שחוזרים לשגרה וייקח אותם רק יום אחד בשבוע, אף עשה לי בעיות עם מחציות, פניתי ליעוץ משפטי, ומה אני יכולה לעשות כדי להגדיל מזונות, והבנתי שאני לא יכולה כך". וכן טענה לאחר מכן: "שאלתי את העו"ד איך אני יכולה להגדיל מזונות, ועברנו יחד על כל הדברים, היא ראתה שאחותי הייתה אפוטרופסית שלי אז לפני הניתוח בפברואר 22, ואז אמרתי לה שאני גם רוצה לתבוע מהעסק, ואז פניתי לרופאים ובדקתי והשכלתי להבין שבאותה תקופה לא הייתי "אני" בהרבה מובנים". כך שהיא מודה שהיה לה צורך בהגדלת מזונות, ולכן פנתה ליעוץ משפטי. ניתן להעריך בזהירות שאז הוצע לה ללכת על אפיק של תביעה לביטול ההסכם בעילה של אי כשירות.

יב. כנ"ל ובדומה לכך, טענה באת כוחה בדיון, כשמתארת את פניית התובעת אליה לייצוג: "לאחר כמה חודשים היא פנתה אלי. ושאלה איך אני מתמודדת על זה [...] אכן בהתחלה באה אלי כי המזונות לא מספיקים לה והבעל לא עוזר לה עם הילדים. ושהיא ויתרה על המון דברים ולא מבינה איך הסכימה לזה היא מתמוטטת". רק לאחר שאלת בית הדין, הוסיפה שהתובעת דברה אתה אף על מצבה הנפשי. כך שנראה אף מדבריה שהתובעת "ירתה את החץ" - שאיפה להגדלת המזונות, לפני שסימנה את העיגול (טענה לאי כשירות שכלית).

יג. יובהר. כמקובל במערכת המשפט, הנטל לביטול ההסכם הוא ברף הגבוה. פירטנו בכך בהחלטה שמיום 8.2.24 המצוטטת מעלה. על פניו, התובעת לא הרימה נטל הוכחה זה עד כה.

יד. אף שיהוי בהגשת התביעה, עלול להוביל לדחיית התביעה. פירטנו בכך בהחלטה שמיום 8.2.24 המצוטטת מעלה. לא השתכנענו עדיין מדוע השתתה התובעת עם תביעתה עד כה, מעבר לשנתיים מאז כריכת ההסכם ואישורו בבית הדין כאמור לעיל. וראו עוד האמור להלן.

טו. אף מחלה כזו או אחרת בעת חתימת ההסכם ואישורו או ההסכם שלא סימטרי, אין בהם כדי לבטל הסכמים, על דרך הכלל. פירטנו בכך בהחלטה שמיום 8.2.24 המצוטטת מעלה.

טז. ככלל, מערכת המשפט לא נוטה לבטל הסכמים בקלות. פירטנו בכך בהחלטה שמיום 8.2.24 המצוטטת מעלה.

כתוספת לכל האמור, לסיכומיו צירף הנתבע מסמכים שהגישה התובעת (צירף מקבץ קביעות פסיכיאטריות, תוך הפניה ישירה לממצאים אלה בנספחי תביעתה, מסומן כנספח 1 לסיכומיו),

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

וציטט מהם שורות מסוימות, מכל מסמך בנפרד, ממסמכים שצירפה התובעת החתומים ע"י פסיכיאטרים או פסיכולוגים אשר טיפלו בה, שאף מכך ניתן להסיק כי היא הייתה בדעתה וכושר השיפוט שלה היה תקין אז, כך שאף מכך יש להסיק כי התובעת הייתה מודעת למעשיה בעת ההסכם.

כתוספת לכל האמור (אף שהחלטה זו לא מסתמכת בהכרח על כך), נזכיר שני קטעים מתוך סיכומי הנתבע:

א. ניהול המשא ומתן היה מקיף וקפדני. בטרם החתימה על ההסכם הועברו בין הצדדים 7 טיוטות, זאת בנוסף לתכתובות רבות וכן שיחות רבות ופגישות.

ב. ההסכם נערך ביוזמתה ובניסוחה של התובעת.

מכל המובא לעיל עולה כי בית הדין השתכנע כי התובעת הייתה בדעתה בעת כריתת ההסכם נשוא הבקשה לביטולו, ובתקופה הרלוונטית לכך.

השתהות בהגשת התביעה

באשר לסעיפים י, יד דלעיל (השתהות בהגשת התביעה), נוסף. עברו כשנתיים מעת ההסכם ועד התביעה. אם התובעת כנה בטענתה כי היא לא הייתה בדעתה בעת ההסכם, היה עליה לזעוק מיד על כך! כיצד אפשר להבין שאדם ממתין עם דבר כזה שנתיים?

וראו תשובת הרא"ש (מובאת בשו"ע סימן ס"א סעיף ט' וכן בשו"ע סימן צ"ח סעיף ב') הטוען כי שטר ישן שלא גבו אותו זמן רב לאחר מועד פרעונו, יש לבדוק האם אכן הוא שטר כשר. בנוסף, ידוע הדין בהלכות אונאה (שו"ע חו"מ סימן רכ"ז סעיף ז') "עד שיראה לתגר או לקרוביו", דהיינו שיהוי התביעה לאחר זמן סביר המאפשר בדיקת המחיר האמיתי, מוכיח על מחילתו והסכמתו של המתאנה למחיר הגבוה ששילם בעד המוצר. גם בנסיבות דיון, חלוף הזמן מעת ההסכם ועד להגשת התביעה, מאשש את ההנחה כי אכן הסכם הגירושין נחתם לשביעות רצונו של התובע, כאמור.

ונזכיר אף האמור בסעיף 17 לחוק החוזים (חלק כללי, ב), שאכן ניתן להעלות טענה לביטול הסכם עקב כפיה, אולם סעיף 20 שם קובע כי:

ביטול החוזה יהיה בהודעת המתקשר לצד השני תוך זמן סביר לאחר שנודע לו על עילת הביטול, ובמקרה של כפיה – תוך זמן סביר לאחר שנודע לו שפסקה הכפיה.

ברם, בנסיבות דנן נראה כי חלף זמן רב מאז אישור ההסכם, והשיהוי – שנצפה כבלתי סביר, מעלה תהייה באשר להגשת תביעה זו או לסיכוייה.

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

נדרשת ראייה חזקה לביטול הסכם

בנוסף, כידוע, נדרשת ראייה משמעותית לביטול הסכם שנחתם בין צדדים וקיבל תוקף של פסק דין. וראה בעניין זה פסק דין בית הדין הרבני טבריה, (תיק 814807/3), שם כתבו בעניין דומה:

ביחס לטענה שבעת החתימה על ההסכם הבעל היה מאושפז ייאמר כדלהלן: מאחר שבפנינו הסכם גירושין בר תוקף עם פסק דין המאשרו, נטל הראיה להעדר כשירות הבעל בעת חתימת ההסכם מוטלת עליו. מהתיקונים שהבעל ביקש לבצע בכתב ידו בגוף ההסכם במועד חתימת ההסכם נראה שבאותה עת הבעל היה כשיר וידע לעמוד על זכויותיו.

ונזכיר אף מתוך האמור בהחלטת בית הדין הגדול בתיק 1304990/1 (פורסם):

ועל גבי הנ"ל נוסף ונבהיר שביטולו של ההסכם (ושל כל חוזה) בנימוק של כפייה ועושק מצריך הוכחות חד-משמעיות וחזקות ביותר לקיומם של העושק והכפייה. (ועיין בעניין זה בספר חוק לישראל – חוק החוזים, עמוד 253 ואילך, בעניין הראיה הנצרכת, ועוד שם בפרקים חמישי, שישי ושמיני לגבי סוג הכפייה שיכולה לשמש כעילה לביטול חוזה.) במקרה שלפנינו לא הביאה המערערת הוכחות כלל, לא הוכחות חזקות ואף לא חלשות.

כך שהליך לביטול הסכם הינו הליך אשר נדרשת בו הוכחה משמעותית, וכנגזרת מכך, במידה ומתברר כי לא הוצגה ההוכחה המשמעותית הנ"ל, בית דין זה נוהג לחייב בהוצאות משפט לטובת הצד השני וטובת אוצר המדינה, על ניהול הליך סרק. אין די בהוכחה קלושה לשם מימוש תביעה זו לביטול הסכם.

וראו אף אמירת בית הדין הגדול בתיק 1221150/1 (פורסם):

דווקא מפני שטענות לביטול הסכם כשצד אחד 'מגלה' שההסכם אינו כדאי לו חוזרות ונשמעות במקרים רבים, חשוב מאוד לחזור ולהבהיר כי לא רק שבית הדין אכן צריך 'לקדש' ולכבד הסכמים שנחתמו בין הצדדים, ובפרט כאלו שנחתמו תחילה בפני המגשר ואחר כך הובאו לבית הדין לאישור ונעשה קניין עליהם, אלא שבראש וראשונה הצדדים עצמם מחויבים לכבד ולקדש הסכמים שחתמו, ועליהם לשמור את מוצא פיהם מכל משמר.

הסכם שנעשה בין שני צדדים – אסור להפר אותו גם אם לא היה נעשה בקניין, מדין "שארית ישראל לא יעשו עולה ולא ידברו כזב", אך קל-וחומר שיש חובה לקיימו כלשונו כשנעשה בקניין ובשטר חתום ובפני בית דין, שאז ההסכם גם מחייב מבחינה ממונית וגם בתורת פסק דין, ואפשר לכפות על קיומו בבית דין.

כך שישנה חובה לקיים הסכמים, וכל שכן שהגשת בקשה לביטול ההסכם, הוא מעשה שלא ראוי.

ועוד נרשם בהחלטת בית הדין הגדול בתיק 1221150/1 (פורסם):

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

טענות שהחותם לא היה מודע למשמעות ההסכם – ברוב רובם של המקרים אינן קבילות, משום שכאשר הסכם נערך בין שני הצדדים על ידי באי כוחם, חזקה שהללו עושים מלאכתם כדין ועומדים על כל הפרטים הכתובים בהסכם, מקבלים את הסכמת שולחיהם לתוכן הדברים ומסבירים להם את הכתוב. לכן הסכם כזה אינו 'מקודש' מכוח בית הדין אלא מכוח ההסכמה והקניין שנעשו בין הצדדים, והערכאה שאישרה אותו רק מוודאת שנעשה כדין ונותנת לו יתר תוקף של גמירות דעת והסכמה.

משום כך, אחר שההסכם נתקיים בבית הדין הוא מחייב את הצדדים בראש וראשונה מכוח התחייבותם הם. משום כך טענות המערערות שבמקרה זה לא הייתה היא מודעת לפרטים או שהייתה במצב נפשי שלא מתאים להתעמקות בהסכם – אין בהן עילה לביטול הסכם שנעשה במשך תקופה ארוכה עם מייצגים ובני משפחה שסמכה עליהם, וקל-וחומר כשאלה לא הוכחו כלל. הדברים ידועים מתשובות המיוחסות לרמב"ן (סימן עז) וכפי שנפסק בשולחן ערוך (חושן משפט סימן מה סעיף ג), שגם כאשר ידוע שלא ידע המתחייב מה כתוב בהסכם הרי הוא מתחייב על מה שכתבו כותבי השטר, וחתימתו על מה שכתבו מחייבת אותו, וכל שכן אם היו כותבי השטר שלוחיו. וכך כתב השולחן ערוך (שם):

הודאה בחתם ידו, והשטר בגופן של עובדי כוכבים, והדבר ברור שאינו יודע לקרות, ויש עדים שחתם עד שלא קראו מכל מקום מתחייב הוא בכל מה שכתוב בו.

ועיין שם בסמ"ע ובש"ך (ס"ק ה).

יתרה מזו: אדם שסמך על אחרים וייפה את כוחם לכתוב הסכם בעבורו, והם כתבו וחתמו, הרי הוא מתחייב בכל מה שחתמו, גם אם לא חתם על כך בעצמו, כמבואר בשולחן ערוך (חושן משפט סימן סא סעיף יג) וברמ"א (אבן העזר סימן סו סעיף יג) לחייב בכל תנאי הכתובה את מי שטען שלא הבין מה שקרא החזן או הרב בכתובה ותנאיה. וכתב בכנסת הגדולה (אבן העזר סימן סו הגהות בית יוסף אות לט) ששם חייבוהו כאשר לא חתם בעצמו אלא חתמו העדים בשליחותו, ולכן גם אם יש מי שיפקפק בזה – כאשר הבעל בעצמו חתם על הכתובה כולי עלמא יודו שהוא חייב.

נשיא בית הדין החתום מטה האריך בדבריו בנושא זה בכנס הדיינים שנערך בשנת תשע"ח, ויש להצר על שספר הכנס לא פורסם.

גם טענות שאחד הצדדים נאלץ לחתום על ההסכם למרות היותו מקפח עברו מחמת מצב נפשי לוחץ – גם הן אינן טענה לבטל את ההסכם, כדמוכח בחושן משפט (סימן רה סעיף יב) שכל עוד לא מדובר במצב של אונס ובמסירת 'מודעא' לא מתבטל המקח, ואף אם היה האדם אנוס באונסא דנפשיה להסכים למכר המכר קיים, שהרי כל מוכר – מחמת דוחקו הרי הוא אנוס למכור, וכשיסור אחר זמן דוחקו אינו יכול לבטל המקח. ועיין גם בציץ אליעזר (חלק יב סימן עד וחלק טז סימן נג) שהאריך לבאר שכל הסכם שהוסכם ונחתם בפני בית דין – החותם עליו אינו יכול

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

לחזור בו אפילו אם אחד הצדדים הרוויח מההסכם יותר משכנגדו וחברו הסכים לכך בחוסר ברירה.

עוד חשוב להבהיר כי במקרה זה וברבים אחרים, כאשר הגירושין כבר התבצעו וחלקים מסוימים מההסכם כבר התקיימו, קשה מאוד לבטל חלקים אחרים של ההסכם. זאת לא רק מפני שההסכם נקבע כמכלול אחד, אלא גם מפני שכל צד כבר קיבל בתמורה להתחייבויותיו חלק מדרישותיו והדבר מחייבו לתת את התמורה שהתחייב לה הוא מנגד.

ונבאר: כל הסכם שיש בו רווחים והפסדים לשני הצדדים הרי הוא מגיע כמכלול אחד, ודעת כל אחד מהצדדים להפסיד ולתת לשכנגדו רק אם יקבל את התמורה שבה הוא חפץ. נמצא שאם ההסכם כבר נכנס לתוקף וצד אחד קיבל את התמורה או את חלקה, הרי עצם קבלת התמורה מחייבת אותו לתת את מה שהתחייב לכשכנגדו. כן מבואר בדברי נתיבות המשפט (סימן קעו סעיף ג – ביאורים ס"ק ד) בביאורו לדברי המרדכי שהביא הרמ"א (שם).

[...]

דבריו ברורים, שכל שהתחייבו שני צדדים לפעול ולעשות פעולות זה לזה הרי הם כפועלים שכירים זה לזה, וכמו בשכיר, שנשכר בדיבור ומשעשה את פעולתו נתחייב השני בשכרו אף שהתחייב רק בדיבור, כך גם בהסכם: אם עשה האחד את חלקו נתחייב השני בתמורתו גם אם לא היה קניין ביניהם.

ומכיוון שבכל הסכם גירושין ישנם תנאים רבים הבאים להסדיר את הפסקת הסכסוך והמריבות, ובנוסף עליהם במקרים רבים גם עצם ההסכמה לגרש ולהתגרש כלולה בהסכם. לכן אחר שהגירושין התבצעו לפי המוסכם וחלק מן התמורה ניתן, הרי הוא מחייב את המקבלים לתת את התמורה שהתחייבו עליה. במצב שבו בני הזוג כבר התגרשו על סמך ההסכם והחלו לבצע בפועל חלקים ממנו, קשה מאוד לקבל את טענת המבקשים לבטל סעיף פלוני או אלמוני שאינו מוצא חן בעיניהם.

במקרה שלפנינו, לאחר חתימת ההסכם: גם הגירושין כבר התבצעו, גם הסעיפים על הסדרי השהות ותשלומי המזונות שהוסכמו כובדו, האישה גם ישבה בדירה ללא דמי שכירות כמוסכם, ורק כאשר הייתה צריכה לפנות את הדירה ולעבור לדירה השנייה – אז באה היא ומבקשת לבטל חלקים מן ההסכם. כאן אין ספק שהאישה קיבלה תחילה חלק מן התמורה והדבר מחייב אותה לתת את שהוסכם, גם אם לדעתה הייתה צריכה לתת פחות. ברור גם לאישה כי אם הייתה עומדת על התנאים שאותם היא דורשת עכשיו, סביר שלא הייתה מתקבלת הסכמת הצד השני, הגירושין לא היו מתבצעים והסכסוך היה עדיין בעיצומו. ואם כן, כיוון שברור שחלק מן התמורה התקבל הרי שיש לתת מה שאמורים לתת כנגדו.

לאור כל זה: ערעור האישה נדחה, ויש לקיים את הסכם הגירושין כפי שהוסכם.

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

והדברים מתאימים אף בנידון דנן ובנסיבות דנן.

מכל המובא לעיל עולה כי בית הדין השתכנע כי התובעת הייתה בדעתה בעת כריתת ההסכם נשוא הבקשה לביטולו, ובתקופה הרלוונטית לכך. לא הורם נטל הראיה ולא הוכח שלא כך היה.

ההסכם לא עושק או מקפח

בנוסף, אף לאחר העיון בהסכם הגירושין שבין הצדדים מיום 1.6.22, בית הדין לא התרשם כי ההסכם עושק או מקפח את התובעת. ויתור כתובה בהסכם גירושין הוא מקובל, סך המזונות הוא בתחום המקובל (1400 ש"ח לכל ילד, 4200 ש"ח עבור שלוש הילדים), תשלום עבור חלקה של האישה בעסק נקבע ל 103,000 ש"ח בתשלום אחד, בקיזוז האמור שם, והצדדים הסכימו על כך מבחירתם, כנראה בידעם את מצב העסק. סילוק החובות חל על הבעל בלבד. כנ"ל רכישת הבעל את חלקה של האישה בדירה בסך הרשום שם להסכמתם, כולל האמירה כי "הצדדים מצהירים כי קראו הסכם זה, הבינו את תכנו ומשמעותו וחתמו עליו מרצונם הטוב לא שום לחץ, כפיה ואונס וכו'", כמקובל, כולל סילוק על תביעה עתידית.

ברם אף אם נניח כי היו בהסכם זה תנאים פחות סבירים, עדיין אין בכך כדי לבטל הסכם שנחתם על ידי שני צדדים. וראו בעניין זה מה שנכתב בע"א 537/82 ברק נ' ברק פד"י לח (4) 626:

הצדדים להתקשרות הם הדואגים לענייניהם וכו', אפשר שצד זה, המתקשר בחוזה, מודע לכך כי ההישגים הם בעיקר לזולתו, ובכל זאת, מטעמים הרצויים לו, הוא מתקשר באותו הסכם. אל לו לבית המשפט להתערב בכגון דא וכו'.

כך שלא בהכרח, הסכם מקפח מוביל לביטולו.

לאור כל האמור, תביעתה לביטול ההסכם, נדחתה.

העולה מהאמור

לאור כל המתואר מעלה, ולאור כל מה שהוכח, ולאחר שבית הדין השתכנע למעלה מכל ספק כי אכן התובעת הייתה בדעתה בעת כריתת ההסכם, וכל רצונה היום הוא לקדם את תביעתה בבית המשפט להגדלת מזונות ילדים, אין צורך להפנות את התובעת לבדיקה רפואית כזאת או אחרת, אשר כל תכליתה יהיה רק משיכת זמן בתיק ללא תכלית. אין צורך בראיה ספציפית שהתובעת הייתה בדעתה בדקה המדויקת של חתימת ההסכם או אישורו, די לנו בכך שהוכח וכפי שהשתכנענו שבמשך כל תקופה זו של כריתת ההסכם (לפניו ולאחריו) התובעת הייתה בדעתה, כדי להסיק שאין בסיס לתביעה זו (אף שהוכחנו שאף בעת חתימת ההסכם ובעת אישורו, התובעת הייתה בדעתה והייתה כשירה לכך).

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

אסמכתא לכך שכל התביעה באשר למצב של אי כשירות באה לעולם בשל תביעת התובעת בבית המשפט להגדלת מזונות, ניתן ללמוד מכמה משפטים שאמרו התובעת ובאת כוחה בדיון ההוכחות שהתקיים. וכך נרשם במסגרת החלטת בית הדין מיום 18.11.24 מתוך טענות התובעת:

מוסיפה התובעת ומגיבה לשאלות בית הדין:

[...]

שאלתי את העו"ד איך אני יכולה להגדיל מזונות, ועברנו יחד על כל הדברים, היא ראתה שאחותי הייתה אפוטרופסית שלי אז לפני הניתוח פברואר 22, ואז אמרתי לה שאני גם רוצה לתבוע מהעסק, ואז פניתי לרופאים ובדקתי והשכלתי להבין שלא הייתי אני אז בהרבה מובנים.

כך שהתובעת מודה שהפנייה שלה לעו"ד הייתה רק כדי להגדיל מזונות, וכלל לא חשבה אז שיש בעיה עם דעתה בכריתת ההסכם.

ואף נזכיר מתוך דברי ב"כ התובעת בדיון שהוא מתוך החלטה הנ"ל:

מוסיפה ב"כ התובעת: ... אכן בהתחלה באה אל (=צ"ל אלי) כי המזונות לא מספיקים לה והבעל לא עוזר לה עם הילדים. ושהיא ויתרה על המון דברים ולא מבינה איך הסכימה לזה היא מתמוטטת.

לאחר מכן ולשאלת בית הדין מוסיפה ב"כ התובעת: היא דברה אתי כמעט שעה הוא הסבירה על המצב הנפשי שלה. כן הגשנו תביעה בשם הקטינים לבית משפט להגדלת מזונות, והיה דיון לפני שבועיים והשופטת אמרה שנבדוק קודם איך ההליך פה. השופטת הציעה שנעכב הליכים בתיק שהוא עד לבדיקת ההליך כאן.

כך שאף ב"כ התובעת מודה שהתובעת באה אליה רק בבקשתה להגדלת מזונות. ושוב נראה שלתובעת עצמה לא הייתה בעיה עם כשירותה בעת הסכם בעת שניגשה אליה לבקשת ייצוג.

הגדילה לעשות התובעת עת טענה אף בסיכומיה (בניגוד לתביעה הראשית) כי היא בעצם לא מבקשת לבטל את כל ההסכם אלא רק סעיפים ספציפיים ממנו. והרי ממה נפשך – אם לטענתה היא לא הייתה בדעתה ובכשירותה בעת עריכת ההסכם, אז מדוע את שאר הסעיפים בו (כנראה אלו הנוחים לה) היא לא מבקשת לבטל? אף מכאן מוכח שהתובעת מבינה שהיא כן הייתה בכשירותה בעת חתימת ההסכם ואישורו.

פסיקת הוצאות משפט

נראה כי התובעת ידעה מראש את כל הנתונים דלעיל, ו"ניסתה את מזלה" שמא תצליח לשכנע את בית הדין במציאות מדומה שאינה אמת, כביכול היא סבלה מבעיה הפוגעת בשיקול דעתה בעת כריתת ההסכם, מה שהוכח כלא נכון. אין הצדקה שהתובעת תטריח

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

לחינם את בית הדין בכך, וכל שכן שאין הצדקה שתגרום הוצאות משפט מרובות לצד שני בשל כך.

באשר לכך נזכיר האמור בהחלטת בית הדין מיום 8.2.24:

ברם, אם למרות כל האמור תעמוד התובעת על תביעתה במתכונת זו, בית הדין ישקול לבחון אותה לגופה; אך כבר עכשיו מתרה בתובעת כי אם יתברר שאין בסיס לתביעה זו (בכל שלב של ניהול התביעה), התובעת תחויב בסך הוצאות משפט גבוה לטובת אוצר המדינה (סך ריאלי ואף לדוגמה) בשל הטרחת המערכת לחינם, ואף פסיקת הוצאות לטובת הצד השני, כמקובל.

כן נזכיר האמור בהחלטת בית הדין מיום 2.4.24:

ברם, נזכיר שוב האמור בסיומה של החלטת בית הדין מיום 2.8.24:

[...]

כך שאין למשיב ממה לחשוש באשר לגרימת הוצאות לו; שהרי ככל ויתברר שאין בסיס לתביעה, הוא יקבל חזרה כל הוצאה שיוציא, במסגרת פסיקה ריאלית להוצאות משפט.

ונזכיר אף האמור בהחלטת בית הדין מיום 9.4.24:

[...]

ובית הדין כבר אמר דברו באשר לאפשרות לפסיקת הוצאות בתביעה לא מבוססת, כאמור אף בסיומה של החלטת בית הדין מיום 2.8.24.

ונזכיר אף האמור בהחלטת בית הדין שמיום 9.6.24:

[...]

ההתראה לפסיקת הוצאות האמורה בהחלטות קודמות, היא בתוקפה.

ונזכיר אף מתוך האמור בהחלטת בית הדין מיום 18.11.24:

לאור תוצאות הדיון עד כה, שוב הותרתה התובעת בפסיקת הוצאות העללות להגיע לעשרות אלפי ש"ח אם נסבור כי תביעתה היא תביעת סרק.

כך שבנסיבות תיק זה, שבית הדין התרשם מתחילת הדרך שעסקינן בתביעת סרק; כמה פעמים הותרתה התובעת בפסיקת הוצאות אם תתמיד בתביעתה זו ותטריח לחינם את בית הדין ואת הצד השני. לבית הדין היה חשוב למנוע מצב של חיוב התובעת בהוצאות לחינם, ולכן חזר על עצמו בכך פעם אחר פעם, אך חרף זאת, התובעת החליטה "ללכת עד הסוף" בתביעה זו ו"לנסות את מזלה" להמשיך בתביעה זו עד סופה, שהתבררה לבסוף כתביעת סרק ללא בסיס.

לאור האמור ולאור ההתראות מעלה, בית הדין מחייב את התובעת (המבקשת שפריטיה מעלה) בהוצאת משפט בסך 5,000 (חמשת אלפים) ש"ח לטובת אוצר המדינה.

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

כן בית הדין מחייב את התובעת (המבקשת שפרטיה מעלה) בהוצאות משפט לטובת הנתבע (המשיב שפרטיו מעלה) בסך 20,000 (עשרים אלף) ש"ח, בשל הטרחתו לחינם, לתשלום בתוך 30 יום.

שאר טענות הצדדים בסיכומיהם או שהעלו בדיונים, ולא קבלו התייחסות במסגרת פסק דין זה, אין זאת אלא משום שלא נמצאה בהן רלוונטיות לפסיקת הדין ע"פ שיקול דעת בית הדין.

מסקנה

1. תביעת התובעת לביטול הסכם גירושין או חלקו, נדחתה.
 2. בית הדין מחייב את התובעת (המבקשת שפרטיה מעלה) בהוצאות משפט בסך 5,000 (חמשת אלפים) ש"ח לטובת אוצר המדינה.
 3. כן בית הדין מחייב את התובעת (המבקשת שפרטיה מעלה) בהוצאות משפט לטובת הנתבע (המשיב שפרטיו מעלה) בסך 20,000 (עשרים אלף) ש"ח, לתשלום בתוך 30 יום.
 4. העתק החלטה זו יועבר למרכז לגביית קנסות לגבייה מיידית בסך 5,000 (חמשת אלפים) ש"ח מאת התובעת (המבקשת שפרטיה מעלה).
- התיק ייסגר.

ניתן ביום ב' בטבת התשפ"ה (02/01/2025).

הרב יעקב מ' שטיינהויז

הרב מאיר קאהן

הרב יצחק אושינסקי – אב"ד

עותק זה עשוי להכיל שינויי ותיקוני עריכה